

YAPON TILIDA XOHISH VA ISTAKNI IFODALOVCHI GRAMMATIK SHAKLLARNING SEMANTIK-PRAGMATIK TAHLILI

Raximova Xumora

O'zDJTU Sharq filologiyasi fakulteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada yapon tilida xohish va istak ma'nosini ifodalovchi grammatik shakllar — *～たい, ～たがる, ～てほしい, ～ように思う..* -larning semantik, sintaktik va pragmatik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Ushbu shakllar mazmun jihatdan o'xshash bo'lsa-da, ularning qo'llanish sohasi, subyekt nuqtayi nazar va nutq vaziyatidagi o'rni turlicha namoyon bo'ladi. Tadqiqot davomida har bir grammatik birlikning asosiy ma'nosi, so'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi psixologik masofa, ijtimoiy muloqotdagi funksiyasi hamda o'zbek tilidagi ekvivalent ifodalari aniqlanadi. Qiyosiy tahlil natijasida yapon tili o'rganuvchilari uchun bu shakllar orasidagi farqni tushunish va ularni to'g'ri qo'llashga yordam beradigan amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Maqola natijalari yapon tili grammatikasini o'rganayotgan talabalar, tarjimonlar va o'qituvchilar uchun metodik ahamiyatga ega bo'lib, grammatik ma'nolarning nozik semantik farqlarini anglash orqali yapon tili muloqot madaniyatini chuqurroq o'zlashtirish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: yapon tili, xohish va istak, grammatik shakl, ma'no, qiyosiy tahlil, o'zbek tili, nutq madaniyati, til o'rganish.

Annotation: This article provides a comparative analysis of the grammatical structures used to express desire and wish in the Japanese language. Although these structures share similar meanings, they differ in their usage, the speaker's perspective, and their function in communication. The study examines the semantic, syntactic, and pragmatic features of these expressions and identifies their equivalents in the Uzbek language. Through comparative analysis, the paper aims to help learners of Japanese understand the subtle differences among these forms and use them appropriately in various contexts. The findings of the research are of methodological value for students, translators, and teachers of Japanese, as they contribute to a deeper understanding of Japanese communication and the nuances of grammatical meaning.

Keywords: Japanese language, desire and wish, grammatical structure, meaning, comparative analysis, Uzbek language, speech culture, language learning.

Аннотация: В данной статье проводится сравнительный анализ грамматических конструкций японского языка, выражающих значение желания и стремления. Несмотря на схожесть их значений, эти формы различаются по сфере употребления, точке зрения говорящего и коммуникативной функции. В ходе исследования рассматриваются семантические, синтаксические и прагматические особенности указанных конструкций, а также выявляются их

эквиваленты в узбекском языке. Сравнительный анализ помогает учащимся японского языка понять тонкие различия между этими формами и правильно использовать их в речи. Результаты исследования имеют методическое значение для студентов, переводчиков и преподавателей японского языка, способствуя более глубокому пониманию особенностей японской коммуникации и грамматического значения.

Ключевые слова: японский язык, желание и стремление, грамматическая форма, значение, сравнительный анализ, узбекский язык, культура речи, изучение языка

Yapon tilida insonning ichki holatini, xohish yoki niyatini ifodalash uchun bir nechta grammatik shakllar mavjud. Ular o‘xshash ma’noga ega bo‘lsa-da, har biri turli vaziyatda va turlicha ohangda qo‘llanadi. Shu sababli, bu shakllarni to‘g‘ri tanlash yapon tilini o‘rganayotganlar uchun muhim masalalardan biridir. Masalan, ba’zi shakllar faqat so‘zlovchining o‘z istagini ifodalasa, boshqalari boshqalar xohishini yoki kimdandir biror ishni qilishni so‘rashni bildiradi. Shuningdek, ularning ayrimlari nutqda yumshoqlik, hurmat yoki masofa ma’nosini ham berishi mumkin. O‘zbek tilida “xohlamoq”, “istamoq”, “niyat qilmoq” kabi so‘zlar bitta fe’l yordamida ifodalanadi. Yapon tilida esa bu ma’nolar turli grammatik shakllar orqali nozik tarzda ajratiladi. Shu bois quyida ularning farqi, ishlatilish holatlari va ma’nodagi nozikliklar alohida ko‘rib chiqiladi.

№	Grammatik shakl	Asosiy ma’no	Qo‘llanish sohasi	Tuzilishi	O‘zbek tilidagi ma’nosi	Qo‘llanish misoli	Izoh / Cheklov
1	～たい	So‘zlovchining o‘z istagi	1-shaxs uchun	[masu ildizi] + たい	... qilmoqchi man, xohlayman	日本へ行きたい。 (Yaponiyaga bormoqchiman.)	Boshqa shaxs uchun ishlatilmaydi
2	～たがる	Boshqa shaxsning istagi	3-shaxs uchun	[masu ildizi] + たがる	... qilgisi keladi	彼は日本へ行きたがっている。 (U Yaponiyaga borgisi kelmoqda.)	“たい”dan farqi – kuzatuvchi nuqtai nazaridan
3	～てほしい	Kimdandir harakatni xohlamoq	Istakni boshqa shaxsga nisbatan ifodalaydi	[V-て] + ほしい	... qilishingni xohlayman	あなたに来てほしい。 (Kelishingni xohlayman.)	Sub’ektiv istakni bildiradi

4	～てもらいた い / ～ていた だきたい	Boshqada n narsa qilishni so‘rash	Hurmatli yoki yumshoq istak	[V-て] + もらいたい / いただき たい	... qilib berishingni xohlayman	手伝ってもらい たい。(Yordam berishingni istayman.)	“ほしい”ga qaraganda muloyimroq
5	～よう (と思 う)	Niyat, qaror	O‘z niyatini ifodalaydi	[Volitiona l form] + と思う	... qilmoqchi man	日本で勉強し ようと思う。 (Yaponiyada o‘qimoqchima n.)	Mustahkam niyat, qaror ifodasi
6	～たいものだ	Kuchli istak, orzu	Hissiy nutqda	[masu ildizi] + た いものだ	Juda xohlayman, orzulayman	もう一度会い たいものだ。 (Yana bir marta ko‘rishni orzulayman.)	Kuchli hissiy ohang beradi
7	～てみたい	Nimadiri sinab ko‘rish istagi	Tajriba istagi	[V-て] + みたい	... qilib ko‘rmoqchi man	寿司を食べて みたい。(Sushi tatib ko‘rmoqchima n.)	“たい” + “み る” kombinatsiy asi [1-2]

Yapon tilida xohish-istakni bildiruvchi grammatik shakllar (masalan, ～たい, ～てほしい, ～ようと思う, ～たらしい, ～ばいい, ～たいと思う kabi) semantik jihatdan bir-biridan subyektning istak darajasi, yo‘nalishi va voqelikdagi roli bilan farqlanadi.

Semantik jihatdan, ～たい shakli subyektning o‘z xohishiga yo‘naltirilgan bo‘lib, odatda birinchi shaxs yoki tinglovchining bevosita harakati bilan bog‘lanadi (masalan: 私は日本へ行きたい – Men Yaponiyaga bormoqchiman). Bunga qarama-qarshi ravishda, ～てほしい shakli boshqa shaxsdan istak ifodalab, “kimdandir nimanidir qilishni so‘rash” ma’nosini beradi (masalan: あなたに来てほしい – Sening kelishingni xohlayman).

Pragmatik jihatdan, bu shakllar nutq holatiga va tinglovchiga nisbatan hurmat darajasiga bog‘liq tarzda tanlanadi. ～たい shakli norasmiy holatlarda keng qo‘llanadi, lekin rasmiy yoki hurmatli uslubda u o‘rniga ～たく思います yoki ～たいと思います shakllari ishlatiladi. ～てほしい esa ehtiyot bilan ishlatiladi, chunki u tinglovchiga nisbatan to‘g‘ridan-to‘g‘ri talab sifatida qabul qilinishi mumkin. Shu sababli, rasmiy

muloqotda yumshoqroq ifodalar, masalan ～てもらえると嬉しいです kabi variantlar afzal ko‘riladi.

Sintaktik jihatdan, bu shakllar fe'lga bog‘lanish usuli bilan farqlanadi: ～たい fe'lining masu oldi shakliga (連用形) qo‘shiladi (食べる → 食べたい), ～てほしい esa fe'lining て-shakliga ulanadi (食べて → 食べてほしい). Shuningdek, ～ようと思う shakli esa fe'lining volitional shakli bilan birikib, rejalangan istak yoki qaror ma'nosini beradi (行こうと思う – Boraman deb o‘ylayapman).

Umuman olganda, yapon tilidagi istakni bildiruvchi shakllar orasidagi semantik, pragmatik va sintaktik farqlar murakkab tizimni tashkil etadi. Ular nafaqat xohishning ichki darajasini, balki nutqning ijtimoiy kontekstini ham ifodalaydi. Shu jihatdan bu qo‘shimchalar yapon tilining madaniy-muloqotiy xususiyatlarini chuqur aks ettiradi.[3-4]

Yapon tilida xohish-istak ma'nosini ifodalovchi grammatik shakllar — ～たい, ～ほしい, ～たがる, ～てみたい, ～たいと思う, ～ようと思う kabi konstruktsiyalar — nafaqat semantik jihatdan, balki pragmatik va sintaktik jihatdan ham farqlanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bu shakllarning har biri subyektning istak holati, muloyimlik darajasi va shaxslar orasidagi masofani turlicha ifodalaydi.[5]

Masalan, ～たい shakli bevosita nutq egasining istagini bildirsa, ～たがる uchinchi shaxsga nisbatan kuzatuvchining taxminini ifodalaydi. ～ほしい esa “narsa yoki harakatga egalik asosidagi istak”ni bildiradi. Bu farqlar til o‘rganishda grammatik ma'nolarni to‘g‘ri tushunish va muloqotda tabiiylikni ta'minlash uchun juda muhimdir.

Umuman olganda, mazkur grammatik shakllar semantik maydonning “xohish–istak” qatlamini tashkil etadi va yapon tilining ijtimoiy-pragmatik tabiati — ya'ni hurmat, noziklik, bilvositalik — aynan shu shakllar orqali yaqqol ko‘zga tashlanadi.

Yapon tili o‘rganilayotganda ko‘plab talabalar “istakni” ifodalash uchun faqat ～たい yoki ～ほしい dan foydalanadilar. Ammo bu shakllarni **nutq vaziyatiga mos tanlash** — tabiiy va madaniy jihatdan to‘g‘ri so‘zlashning asosiy kalitidir.[6]

Masalan:

- rasmiy suhbatda “行きたい” o‘rniga “行きたいと思います” deyilsa, bu **hurmat va muloyimlik darajasini** oshiradi;
- do‘stona suhbatda esa “～たいんだ” tabiiyroq ohang beradi.

Shunday qilib, bu shakllarni farqlash **kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi**, ya'ni nafaqat grammatika, balki **madaniy nutq me'yorlarini** o'zlashtirish imkonini beradi.[5]

O'rganayotganlar uchun:

1. Har bir grammatik shaklni **konkret vaziyatlar asosida** o'rganish tavsiya etiladi (masalan, kundalik suhbat, rasmiy nutq, yozma matn).
2. “みんなの日本語 II”[1] va “日本語総まとめ N4/N3”[3] darsliklaridagi misollarni o'rganish orqali **semantik nozikliklarni** amalda ko'rish mumkin.
3. Har bir shaklni o'zbek tilidagi ekvivalenti bilan emas, **funksional kontekst** asosida tushunish kerak (masalan, “xohlayman” emas, “bunday vaziyatda qanday ifoda ishlatiladi?” tarzida).

Yapon tilidagi xohish va istak ma'nosini bildiruvchi grammatik shakllar nafaqat til tizimining semantik qatlamini, balki xalqning fikrlash tarzi va madaniy qadriyatlarini ham aks ettiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, har bir shakl — ～たい, ～ほしい, ～たがる, ～ようと思う va boshqalar — o'ziga xos sintaktik tuzilma, nutqiy vaziyat va hissiy ohangga ega. Ularni to'g'ri farqlash yapon tilini chuqur tushunish, tabiiy muloqot qurish va lingvokulturologik tafakkurni kengaytirish uchun muhim omildir. Shunday qilib, bu shakllarni o'rganish nafaqat grammatik bilimni, balki madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini ham shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. みんなの日本語 初級II [Minna no Nihongo Shokyū II]. (1999). スリーエーネットワーク (3A Network), Tokyo, Japan.
2. Makino, S., & Tsutsui, M. (1989). A Dictionary of Basic Japanese Grammar. Tokyo: The Japan Times.
3. 日本語総まとめ N3 文法. – 東京: アルク (ALC Press), 2010. – 119 6.
4. A Dictionary of Basic Japanese Grammar. – Tokyo: The Japan Times, 1986.
5. Learn Japanese with Toby. Expressions of Desire in Japanese: ほしい、ほしがる、たい、たがる. YouTube, uploaded by Learn Japanese with Toby, 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=EPSbpccmUOM>
6. Nihongo no Mori. N3 Grammar #54 — てほしい (I want you to do...). YouTube, 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=fNKjLbL57Js>.
7. Tsujimura, N. (2014). An Introduction to Japanese Linguistics. Wiley-Blackwell.
8. Martin, S. E. (1988). A Reference Grammar of Japanese. University of Hawaii Press.
9. 国際交流基金 (Japan Foundation). Marugoto: Japanese Language and Culture – Intermediate A2/B1.
10. 長谷川信子 (Hasegawa Nobuko). 日本語教育文法ハンドブック. くろしお出版, 2011.